

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „КЛИНИЧКА ФАРМАКОЛОГИЈА“ (ПРАКТИКУМ)
ОД ПРОФ. Д-Р ТРАЈАН БАЛКАНОВ, ДОЦ. Д-Р МАРИЈА ДАРКОВСКА-
СЕРАФИМОВСКА И ПРОФ. Д-Р ЗОРИЦА АРСОВА-САРАФИНОВСКА,
ФАКУЛТЕТ ЗА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, како и Одлуката бр. 2002-157/56 од 227. редовна седница на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки, одржана на 27.8.2019 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

- д-р Милка Здравковска, редовен професор на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип;
- д-р Бистра Ангеловска, редовен професор на Факултет за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

за изготвување на извештај, рецензија на приложениот ракопис „**КЛИНИЧКА ФАРМАКОЛОГИЈА**“ (практикум) од **проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска**, наменет за студентите на прв циклус студии на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Понудениот ракопис од проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска со наслов „Клиничка фармакологија“ (практикум) како интерна скрипта за објавување во електронска форма на веб-страницата на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип е наменет за предметот Клиничка фармакологија, во осми семестар, за студентите на фармација на Факултетот за медицински науки при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип со неделен фонд на часови од 2+1+1. Приложениот ракопис на проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска е во согласност со Предметната програма за курсот Клиничка фармакологија, а авторите на почетокот од практикумот ја нудат токму таа Предметна програма според која и е елаборирана наставната материја во овој труд. Од понудената Предметна програма и од содржината на практикумот очигледно е дека авторите се придржувале стриктно до наставната програма предвидена за курсот Клиничка фармакологија. Практикумот методолошки е структуриран да ги покрива најзначајните теми од скриптата што се изучува според предметната програма.

Податоци за обемот на ракописот: Ракописот на проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска има вкупно 86 страници А4 формат и според обемот ги задоволува основните критериуми за објавување на рецензирана интерна скрипта во електронска форма според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип. Во својата содржина практикумот е збогатен со табели кои во една

сосема прегледна форма на студентите им ги предпочуваат и им ги поедноставуваат сложените структурни наставни единици од областа на клиничката фармакологија како научна дисциплина. Станува збор, имено, за скрипта што е изработена врз основа на една специфична Предметна програма од областа на клиничката фармакологија составена од предметните наставници проф. д-р Трајан Балканов и доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска во соработка со проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Овој практикум ќе има голем придонес, поради тоа што досега не е издаден практикум по клиничка фармакологија кој би бил наменет само за фармацевти, во кој се опфатени сите наставни единици предвидени со таа програма. Токму затоа овој практикум по клиничка фармакологија од проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска се јавува како неопходен наставен прирачник што на студентите на фармација во голема мера ќе им го олесни совладувањето на мошне сложената материја за идентификација, решавање и превенција на проблемите поврзани со терапијата со лекови. Дотолку повеќе што при изработката на овој труд авторите консултирале бројни библиографски единици што се однесуваат на современите достигнувања во рамките на оваа проблематика, односно конкретно на клиничката фармакологија.

Краток опис на содржината: На почетокот е дадена содржината што ќе им ја олесни на студентите ориентацијата во понудениот материјал од практикумот. Веднаш потоа е даден еден сосема кус предговор во кој авторите ги воведуваат студентите во основната содржина на практикумот, а потоа се нуди деталната Предметна програма по курсот клиничка фармакологија со конкретно наведена литература. Материјата, пак, што се презентира во ова учебно помагало во целост е усогласена и ја следи скриптата по Клиничка фармакологија, што се изучува според предметната програма и е систематизирана во дванаесет теми:

1. Клинички случај несоница, каде што е даден вовед за поимот несоница и третманот на истата и е презентираан случај на пациент со ваков проблем кој во исто време страда и од остеоартритис, дислипидемија, дијабетес мелитус тип 2, хипертензија, депресија и алергичен ринитис. Решавањето на овој клинички случај ќе ги ги прошири знаењата на студентите за интеракциите и несаканите дејства на лековите кои пациентот ги прима;
2. Клинички случај мултипла склероза, каде што е даден вовед за поимот мултипла склероза и третманот на истата и е презентираан случај на пациент со ваков проблем кој во исто време страда и од чести мигренски болки и благи рекурентни напади на депресија коишто не биле третирани фармаколошки;
3. Клинички случај глауком, каде што е даден вовед за поимот глауком и третманот на истиот и е презентираан случај на пациент со ваков проблем кој во исто време страда и од астма и депресија како последица на хроничниот глауком;
4. Клинички случај артериска хипертензија, каде што е даден вовед за поимот артериска хипертензија и третманот на истата и е презентираан случај на пациент со ваков проблем кој во исто време страда и од дијабетес мелитус тип 2 и ХОПБ;
5. Клинички случај хиперлипидемија, каде што е даден вовед за поимот хиперлипидемија и третманот на истата и се презентирани два случаи на пациенти со ваков проблем. Студентите треба да направат разлика помеѓу примарна и секундарна превенција на хиперлипидемија и секако да ги искоментираат лековите по фармакотераписки групи во кои припаѓаат, а кои овие пациентите ги користат;
6. Клинички случај акутна и хронична астма, каде што е даден вовед за поимот акутна

- и хронична астма и третманот на истата и се презентирани два случаи на пациенти со ваков проблем. Студентите треба да направат разлика помеѓу акутна и хронична астма, да ги искомментираат лековите кои овие пациентите ги користат по фармакотераписки групи во кои припаѓаат и интеракциите во кои истите стапуваат;
7. Клинички случај акутна и хронична бубрежна инсуфициенција, каде што е даден вовед за поимот акутна и хронична бубрежна инсуфициенција и третманот на истата и се презентирани два случаи на пациенти со ваков проблем. Студентите треба да направат разлика помеѓу акутна и хронична бубрежна инсуфициенција, да ги искомментираат лековите кои овие пациентите ги користат по фармакотераписки групи во кои припаѓаат и интеракциите во кои истите стапуваат;
  8. Клинички случај системски лупус еритематозус, каде што е даден вовед за болеста и третманот на истата и е презентирани случај на пациент со ваков проблем кој во исто време страда и од астма, алергиски ринитис и депресија;
  9. Клинички случај гихт и хиперурикемија, каде што е даден вовед за болеста и третманот на истата и е презентирани случај на пациент со ваков проблем кој во исто време страда и од дуоденален улцер и алергија на статини;
  10. Клинички случај пептичен улкус и улцерозен колит, каде што е даден вовед за овие две состојби и третманот на истите и се презентирани два случаи на пациенти со ваков проблем. Студентите треба да направат разлика помеѓу пептичен улкус и улцерозен колит, да ги искомментираат лековите кои овие пациентите ги користат по фармакотераписки групи во кои припаѓаат и интеракциите на лековите;
  11. Клинички случај дијабетес мелитус, каде што е даден вовед за болеста и третманот на истата и се презентирани два случаи на пациенти со ваков проблем (новодијагностициран и постоечки пациент). Студентите треба да ги искомментираат лековите кои се даваат кај новодијагностициран пациент со дијабетес мелитус, земајќи ја предвид останата хронична терапија која пациентот ја прима, особено ставајќи акцент на можните интеракции на лековите и секако регулирањето на дијабетесот кај постоечки пациент кој покрај дијабетесот страда и од дислипидемија;
  12. Клинички случај акутна болка. Последното поглавје обработува клинички случај со акутна болка и третман на акутна болка.

По секоја од вежбите авторите даваат и прашања и задачи, кои според програмата со студентите треба да се разгледуваат и коментираат на вежбите. Практикумот е конципиран на начин кој на студентите ќе им овозможи интерактивно да се вклучат во темата што се обработува и секако и самите тие со нивните размислувања и одговори да дадат придонес во полесното совладување на матријата од скриптата која се изучува според предметната програма. Како што потенцираат и авторите во предговорот, идејата во овој практикум била целата обемна и комплексна материја да им ја приближат на студентите на еден едноставен и разбирлив начин, во што и успеале. Тоа бездруго значи дека проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска во овој практикум мошне умешно ги искомбинирале теориските и практичните основи на клиничката фармакологија како научна дисциплина. Покрај ова, на крајот од практикумот под насловот *Литература* се нудат поголем број референци коишто се користени при изработката на овој практикум што истовремено претставува и дополнителна информација за користење на литература за оние студенти што ќе имаат желба да навлезат многу подлабоко во областа на општата фармакологија.

ЗАКЛУЧОК

При презентирањето на материјата од областа на клиничката фармакологија авторите на ова учебно помагало применуваат современи начела и принципи и од методски и од методолошки аспект. Наставните единици се елаборирани системски, децидно и сосема прегледно, што е основен предуслов студентите да можат лесно да ја следат, да ја воспримат и да ја разберат суштината на предочената содржина од клиничката фармакологија. Практикумот претставува значајно дело кое со својата структура и намена е новина, со оглед на тоа дека на нашиве простори нема издадено практикум по клиничка фармакологија кој би бил наменет само за фармацевти. Секако, тој е еднакво корисен и за студентите од другите студиските програми, како и веќе дипломираните студенти, како прирачник за брзо повторување и потсетување на претходно наученото.

Од сето што е погоре предочено може да се заклучи дека трудот со наслов „Клиничка фармакологија“ (практикум) од проф. д-р Трајан Балканов, доц. д-р Марија Дарковска-Серафимовска и проф. д-р Зорица Арсова-Сарафиновска ги задоволува основните критериуми за објавување во форма на рецензиран интерен практикум. Поради тоа, како членови на Рецензентската комисија, со задоволство им предлагаме на членовите на Наставно-научниот совет на Факултетот за медицински науки во Штип да го прифатат овој труд за објавување како електронска интерна скрипта на веб-страницата во е-библиотеката на Универзитетот „Гоце Делчев“ – Штип.

Рецензенти:

Д-р Милка Здравковска, редовен професор, с.р.

Д-р Бистра Ангеловска, редовен професор, с.р.